

Araştırma

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE SOSYAL DESTEK DURUMLARI İLE BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİ ARASINDA İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Assessment of the Relationship between Socio-Demographic Characteristics and Situation of Social Support and Level of Self Esteem of High School Students

Selahattin GELBAL*
Veli DUYAN**
Çağrı SEVİN***
Ercüment ERBAY****

*Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
**Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
(iletişim için: duyanveli@yahoo.com)
***Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
****Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZET

Benlik saygısı çocukluk döneminden itibaren oluşmaya başlayan ve bireyin tüm yaşantısı etkileyen bir kavramdır. Benlik saygısının olumlu ya da olumsuz bir biçimde şekillenmesinde aile, çevre gibi pek çok faktör etkili olmaktadır. Bu çalışma kapsamında lisede okuyan 461 öğrenci ile görüşülmüş ve oluşturulan görüşme formu uygulanmıştır. Araştırmada öğrencilerin benlik saygıları, sosyo-demografik özellikler ve sosyal destek açısından ortaya konmaktadır. Araştırmanın temel bulgularını özetlemek gerekirse, kızların, anne ve babaları üniversite mezunu olanların, gelir durumu yüksek olanların ve uzun süre kentte yaşayan öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri diğerlerinden daha yüksektir. Akademik başarısı düşük olan öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri, akademik başarısı yüksek olan öğrencilerden daha düşük bulunmuştur. Sosyal destek açısından sonuçlar özetlenecek olursa, Tüm boyutlarıyla sosyal desteğe sahip olan öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri, sosyal desteğe sahip olmayan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Benlik saygısı, sosyal destek, okul sosyal hizmeti

ABSTRACT

Self-esteem is a concept that is formed starting from the childhood period and affecting an individual's whole life. There are lots of factors, such as family and environment, that affect positive or negative formation of self-esteem. In the context of this study, 461 students who study at High School level were interviewed and a questionnaire was applied. In the study, self-esteem of students is revealed in terms of socio-demographical characteristics and social support. To summarize the results, the females, the students having mothers and fathers who are university graduates, the students who have lived in a city for a long time and the students who have higher income have higher levels

of self esteem than others. The students who fail in a class have lower levels of self esteem than others. The students who have full social support have higher levels of self esteem.

Key Words: *Self esteem, social support, school social work*

GİRİŞ

Benlik saygısı, kişinin kendisi hakkında yaptığı ve sonrasında düzenli olarak sürdürdüğü değerlendirme olarak tanımlanabilir (Rosenberg, 1965: 5). Benlik saygısı, bireyin kendisinin güçlü, değerli, önemli ve başarılı olduğuna inanması olarak ifade edilebilir (Coopersmith, 1981, akt; Herz ve Gulllone, 1999: 742). Benlik saygısı; "Kendilik (self) sisteminin duygusal yönü ile ilgili olup, kişinin kendini nasıl gördüğüne ilişkin duygularıdır." Benlik saygısını belirleyen yargılarda bir değişmezlik, görelilik olarak bir süreklilik olmasıyla birlikte kişinin benlik saygısının değişmeye duyarlı olduğu da kabul görmektedir (Tufan, 1990: 29). Son olarak benlik saygısı, bir insanın birey olarak kendini nereye yerleştirdiği ile ilgili kapsamlı bir değerdir (Harter, 1990, akt; Judge ve diğ., 1998: 169).

Coopersmith'e göre (1967: 37) benlik saygısının gelişimine katkı sağlayan dört temel faktör vardır. Birinci ve başta gelen faktör kişinin yaşamında önemli yere sahip diğer bireylerden aldığı ilgi, kabul ve saygının miktarıdır. Benlik saygısının gelişimine katkı veren ikinci etken bireyin başarı geçmişi, sahip olduğu pozisyon ve statüdür. Bireyin başarıları toplumdaki statüsüyle ilişkili olarak bireyin fark edilmesini sağlar. Üçüncü faktör bireyin diğerlerince belirlenen ve kendisince de kabul edilen

amaçlara ulaşmasıdır. Dördüncü faktör ise bireyin başkaları tarafından kendisi için yapılan değerlendirmelere verdiği karşılıktaki tavrıdır.

Lisede okuyan gençler açısından konuya bakıldığında; olumlu benlik saygısı gençler arasında sosyal olarak kabul edilebilir davranışları motive etmede temel bir unsurdur. Yüksek düzeyde benlik saygısı olan bir birey, genel olarak kendi değerine saygı gösterir, kendisini kabul eder, kendisine karşı hoşgörülüdür ve kendisini sever. Benlik saygısı yüksek düzeyde olan gençler, güven, merak, bağımsızlık, inisiyatif, gösteren davranışlar sergilerler ve stres ile değişime uyumlu tepkiler verirler. Düşük benlik saygısına sahip olanlar ise depresyon yaşayabilirler (Robertson ve Simons, 1989, akt; Forney ve Diğerleri, 2005: 208), değişim uyum sağlamada zorluk ve stres yaşarlar. Bununla birlikte, güven, merak, inisiyatif veya bağımsızlık konularında da başarısız olurlar (Harter, 1990, akt; Forney ve Diğerleri, 2005: 209).

Benlik saygısı, öğrencilerin okul başarısında önemli faktörlerden birisidir. Benlik saygısı kavramı ise sosyal destek kavramıyla yakından ilişkilidir. Literatürde benlik saygısı ile ilgili çok sayıda araştırma yapılmışken, sosyal destek ile benlik saygısının ilişkisini inceleyen çalışmaların son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan iki çalışmanın bulguları aşağıda sunulmuştur.

Taysi (2000, akt: Büyükşahin Çevik ve Atıcı, 2009: 341) Ankara'daki çeşitli üniversitelere devam eden, kız ve erkek öğrencilerin benlik saygılarını aileden ve arkadaşlardan algıladıkları sosyal desteğe göre incelemiştir. Araştırmaya 124 kız, 77 erkek olmak üzere

toplam 201 üniversite öğrencisi katılmıştır. Kız ve erkek öğrenciler, yurttta ve aile yanında kalanlar olarak iki örneklem grubuna ayrılmıştır. Çalışmanın bulguları, Aileden Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarıyla, Offer Benlik İmgesi Ölçeği'nin Aile İlişkileri alt ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı ve yüksek bir ilişki olduğunu göstermiştir. Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarıyla Offer Benlik İmgesi Ölçeği'nin Sosyal İlişkiler alt ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı yüksek bir ilişki bulunmuştur.

Saygın ve Arslan'ın (2009:217) yaptığı bir çalışmada ise öğrencilerin benlik saygıları ile sosyal destek düzeyleri ve öznel iyi oluş düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Öznel iyi oluş ve sosyal destek düzeyleri arasında ise olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında araştırmanın sorunu, lisede okuyan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerini sosyal destek kavramı çerçevesinde incelemek olarak belirlenmiştir.

Bu noktada sosyal destek kavramıyla ilişkili olarak kısa bir bilgi sunmak faydalı olacaktır.

Sosyal destek ve benlik saygısı kavramlarının her biri, gençlerin problem davranışıyla yüz yüze gelme olasılığını azaltabilen önemli faktörlerdir (Dryfoos, 1998). Barker'a göre sosyal destek; "Toplumda yaşamak için çaba sarf eden insanların ihtiyaçlarını karşılayan resmi olan veya olmayan aktivite ve ilişkilidir. Bu ihtiyaçlar, eğitimi, gelir güvencesini, sağlık bakımını ve özellikle de diğer birey ve gruplar ağıının sunduğu teşvik, imkân, rol modelleri ve sosyal kimliği içerir" (1999: 454).

Bu çalışmada sosyal destek alanları; duygusal, bilgi sağlayıcı, elle tutulur ve güvence veren sosyal destek (Tufan, 1994) olarak ele alınmıştır. Buna göre duygusal sosyal destek¹, bilgisel sosyal destek², maddi sosyal destek³, araçsal sosyal destek⁴ ve güvence veren sosyal destek⁵ olmak üzere beş ana başlık sosyal destek çerçevesinde ele alınmıştır.

Ayrıca çalışmada yaş, cinsiyet, anne ve babanın eğitim durumu, gelir durumu ve en uzun süre yaşanan yer gibi sosyodemografik özellikler çerçevesinde benlik saygısı düzeyleri incelenmiştir.

Çalışmanın vurgulamak istediği önemli boyutlardan birisi ise okul sosyal hizmetidir. Gelişmiş ülkelerde önemli ancak ülkemizde henüz yerleşmemiş bir alan olan okul sosyal hizmeti, öğrencilerin okul, aile, arkadaş üçgeninde sorunlarının çözülmesi hedefini taşımaktadır.

Okul sosyal hizmetinin dünyada tarihi 1900'lü yılların başlarına kadar gitmektedir. Bu dönemden itibaren gelişen süreçte eğitim kalitesine ilişkin çalışmalar

- 1 Öğrencilerin karşılaştıkları güçlüklerle ilgili olarak duygu ve düşüncelerini ifade edebilmeleri için onları cesaretlendiren, sevildiklerini ve değerli olduklarını hissetmelerini sağlayan davranış biçimi.
- 2 Öğrencilerin okulda karşılaştıkları çeşitli konularda bilgi verici davranış biçimi.
- 3 Öğrencilerin okulda ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla para, eşya, okul malzemesi vb. biçiminde maddi açıdan yardımlarda bulunma davranış biçimi.
- 4 Öğrencilere okulda yerine getirmede güçlük çektikleri sorumlulukların [ödev yapma vb.] üstlenilmesini içeren davranış biçimi.
- 5 Öğrencilerin okulda onlarla ilgilenilmesini, onların neşelendirilmesini ve böylelikle okuldaki sıkıntılarından uzaklaşmalarını sağlayan davranış biçimi.

artmış, eğitim kalitesinde okul ve aile çevresinin önemi, bu boyuttaki sorunların etkisi dikkate alınmaya başlamıştır (Duman, 2000; 94). Bu çalışmanın ana odağı okul sosyal hizmeti olmadığından burada daha fazla literatür bilgisine değinilmeyecektir. Yalnız şunu bilmekte fayda var ki; okul sosyal hizmeti, okullarda öğrencilerin yaşadığı sorunların çok boyutlu irdelenmesine ve bu sorunların ekip anlayışı içerisinde çözümlenmesine önem veren bir sosyal hizmet alanıdır. Hali hazırda okullarda psikolojik danışma ve rehberlik uzmanları, öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenmektedir. Çeşitli psikolojik testler ve bireysel görüşmelerle öğrencilerin başarı düzeylerini artırmaya çalışan psikolojik danışma ve rehberlik uzmanları, sosyal hizmet uzmanlarıyla birlikte ekip anlayışı içerisinde çok daha kapsamlı ve faydalı hizmetler yürütebilirler. Böyle bir ekip çalışması, bu çalışmanın odağında yer alan benlik saygısını konusunu da özel olarak gündemine almalıdır. Öğrencilerin benlik saygılarının yüksek olması, başarılarına, aile ve arkadaş ilişkilerine pozitif etki yapacaktır. Bu nedenle benlik saygısı okul sosyal hizmet uzmanlarının üzerinde önemle durması gereken bir kavramdır. Tabi ki tüm bu süreçler öncelikle okul sosyal hizmetinin okullarımızda yerleşmesine bağlıdır.

AMAÇ

Bu araştırmanın temel amacı, liselerde (Keçiören ilçesinde bulunan Keçiören Lisesi, Fatih Sultan Mehmet Lisesi) okuyan öğrencilerin bazı sosyo-demografik özellikleri, eğitim yaşamına ilişkin bazı özellikleri ve sosyal destek durumlarının benlik saygısı ile ilişkisini belirlemektir. Araştırmanın alt amaçlarına ilişkin soru cümleleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Öğrencilerin bazı sosyo-demografik özellikleri (cinsiyet, anne ve babanın eğitim durumu, gelir durumu, sosyal güvence durumu ve en uzun süre yaşanan yer) ile benlik saygısı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
2. Öğrencilerin eğitim yaşamına ilişkin özellikleri (devam edilen sınıf, sınıfta kalma durumu, disiplin cezası alma durumu ve not ortalaması) ile benlik saygısı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
3. Öğrencilerin sosyal destek alanları (empatik sosyal destek, bilgilendirici sosyal destek, maddi sosyal destek, araçsal sosyal destek, güvence veren sosyal destek) ile benlik saygısı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Liselerde (Keçiören ilçesinde bulunan Keçiören Lisesi, Fatih Sultan Mehmet Lisesi) okuyan öğrencilerin bazı sosyo-demografik özellikleri, eğitim yaşamına ilişkin bazı özellikleri ve sosyal destek durumlarının benlik saygısı ile ilişkisini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırma genel tarama modelindedir.

Veri Toplama Araçları

Soru Kağıdı

Araştırmacılar tarafından hazırlanan soru kağıdı üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin bazı sosyo-demografik özelliklerine (cinsiyet, anne ve babanın eğitim durumu, gelir durumu, sosyal güvence durumu ve en uzun süre yaşanan yer) ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise öğrencilerin eğitim yaşamına ilişkin özelliklerini (devam edilen sınıf, sınıfta kalma durumu, disiplin cezası alma

durumu ve not ortalaması) tanımaya yönelik sorular bulunmaktadır. Son bölümde ise öğrencilerin sosyal desteğe (empatik sosyal destek, bilgilendirici sosyal destek, maddi sosyal destek, araçsal sosyal destek, güvence veren sosyal destek) sahip olup olmadıklarını belirlemeyi amaçlayan sorular bulunmaktadır.

Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği

Veri toplama aracı olarak Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği (1986) kullanılmıştır. Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği "evet" ya da "hayır" şeklinde yanıtlanabilecek 25 cümleden oluşmaktadır. Yüksek düzeyde puan alma benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek puan 0 ile 25 arasında değişmektedir. Ölçeğin Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması Turan ve Tufan (1987) tarafından yapılmış olup güvenilirlik katsayısı 0.76 olarak belirlenmiştir. Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği, kişinin çeşitli alanlarda kendisi hakkındaki tutumunu değerlendirmede kullanılan bir değerlendirme aracıdır. Bu Envanter için geçerli olan benlik saygısı kavramı; kişinin kendisi hakkında ve sürekliliği olan bir değerlendirme anlamında kullanılmıştır. Böyle bir değerlendirme, kişinin kendisi için onayladığı ya da onaylamadığı bazı özellikleri ile ilgilidir. Bir başka ifadeyle benlik saygısı kişinin kendi değerleri hakkındaki yargısıdır.

Envanter için kabul edilen benlik saygısı tanımının üç özelliği vardır.

1. Benlik saygısı kişinin kendisi ile ilgili genel değerlendirmesini yansıtan bir yargıdır.
2. Bu yargının görelisi olarak sürekliliği vardır, hemen değişmez.

3. Bu yargı, kişinin yaşına, cinsiyetine ve sosyal rollerine bağlı çeşitli konularına göre farklılaşabilir (Coopersmith, 1986).

Verilerin Analizi

Araştırmanın sorularına cevap verebilmek için kullanılan değişkenlerin yapısına ve verilerin özelliklerine uygun olacak şekilde parametrik istatistiksel yöntemlerden yararlanılmıştır. Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği'nden alınan puan sürekli değişkendir ve araştırmanın bağımlı değişkeni olarak ele alınmıştır. Bağımlı değişkenin evrendeki dağılımının normal olduğu kabul edilmektedir. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini ise öğrencilerin sosyo-demografik, eğitim ve sosyal destek özellikleri oluşturmaktadır. Öğrencilerin bu özelliklerine göre Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği'nden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada bağımsız değişkenin kategori sayısı iki olduğunda "t" testi; kategori sayısı ikiden çok olduğunda ise "F" testi kullanılmıştır. F testinde manidar farklılık bulunduğu, ikili karşılaştırmalar için "LSD" testi kullanılmıştır. Sürekli olarak kabul edilen bazı bağımsız değişkenler ile (gelir durumu, not ortalaması gibi) benlik saygısı ölçeğinden alınan puanlar arasındaki korelasyon (ilişki) katsayısına bakılmış, bu katsayının manidarlığı test edilmiştir. Araştırmada küme örnekleme yoluyla veriler toplanmış olup araştırma grubuna giren öğrencilere ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu bölümde araştırma kapsamına giren öğrencilerin bazı sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Cinsiyet	n	%
Kız	277	60,1
Erkek	184	39,9
Sınıf		
9. sınıf	190	41,2
10. sınıf	153	33,2
11. sınıf	118	25,6
En Uzun Süre Yaşadığı Yer		
Kırsal	82	17,8
Kentsel	379	82,2
Disiplin Cezası Alma Durumu		
Evet	43	9,3
Hayır	418	90,7
Sınıfta Kalma Durumu		
Evet	83	18,0
Hayır	378	82,0

Tablo 1'den de görüldüğü üzere çalışma kapsamına giren öğrencilerin beşte üçü kızlardan (%60.1), beşte ikisi de erkeklerden (%39.9) oluşmaktadır. Öğrencilerin büyük bir bölümü 9. sınıfa (%41.2) devam ederken, üçte biri 10. sınıfa (%33.2) ve dörtte birinden biraz fazlası (%25.6) da 11. sınıfa devam etmektedir. Öğrencilerin beşte dördünden fazlası (%82.2) en uzun süreyle kentte yaşamışken, beşte biri ise (%17.8) kırsal bölgelerde yaşamıştır. Araştırma kapsamına giren öğrencilerin büyük bir çoğunluğu disiplin cezası

almamış (%90.7) iken, yaklaşık on öğrenciden biri (%9.3) disiplin cezası almıştır. Sınıfta kalma durumu incelendiğinde beş öğrenciden birinin (%18) eğitimlerinin herhangi bir döneminde sınıfta kaldığı anlaşılmaktadır. Not ortalamasını belirten 363 öğrencinin not ortalaması 3.84 olarak saptanmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bulguları, sosyo-demografik özellikler ve sosyal destek değişkenlerine göre iki bölüm kapsamında incelenmiştir.

Tablo 2: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Benlik Saygısı

Sosyo-demografik Özellikler	Benlik Saygısı			
	n	Ort	SD	İstatistik
Cinsiyet				
Kız	277	70.12	19.04	t = 0.569
Erkek	184	69.15	16.11	
Annenin Eğitim Durumu				
Okuryazar değil	26	65.38	16.89	F = 2.928* (Üniversite mezunu ile diğer grupların tümü arasındaki fark anlamlı)
İlkokul mezunu	232	68.72	17.99	
Ortaokul mezunu	90	70.22	18.12	
Lise mezunu	82	69.76	17.23	
Üniversite mezunu	31	79.48	17.09	
Babanın Eğitim Durumu				
İlkokul mezunu	118	66.64	17.71	F = 2.843* (Üniversite ve ilkokul arasındaki fark anlamlı)
Ortaokul mezunu	99	68.44	18.99	
Lise mezunu	154	70.75	17.32	
Üniversite mezunu	90	73.47	17.41	
Gelir durumu	306			r = 0.199***
Sosyal Güvence Durumu				
Yok	57	63.65	18.44	F = 2.580* (Yok ile SSK ve Emekli Sandığı arasındaki fark anlamlı)
SSK	187	69.67	17.30	
Emekli Sandığı	116	72.83	16.97	
Bağ-Kur	87	69.47	19.64	
Diğer	14	71.43	15.99	
En Uzun Süre Yaşadığı Yer				
Kırsal	82	65.51	18.87	t = -2.366*
Kentsel	379	70.65	17.59	

* p < 0.05

** p < 0.01

*** p < 0.001

Tablo 3: Eğitim Yaşamına İlişkin Özelliklere Göre Benlik Saygısı

Sınıf	F = 3.014*		
9. sınıf	190	70.65	16.41
10. sınıf	153	66.93	19.36
11. sınıf	118	71.90	17.99
(10. ve 11. sınıflar arasındaki fark anlamlı)			
Sınıfta Kalma Durumu	t = 2.425*		
Hayır	361	70.77	17.46
Evet	97	65.81	19.33

* p < 0.0

** p < 0.01

*** p < 0.001

Tablo 2 ve 3'de sosyo- demografik ve eğitim yaşamına ilişkin özelliklere göre öğrencilerin benlik saygısına ilişkin araştırma bulguları yer almıştır. Bu tabloda sosyo-demografik değişkenler olarak cinsiyet, kaçınıcı sınıf öğrencisi olduğu, annenin ve babanın eğitim durumları, öğrencinin ailesinin gelir durumu, ailenin sosyal bir güvencesi olma durumu, en uzun süre yaşadığı yer (kırsal ya da kentsel alan), sınıfta kalma durumu ve not ortalaması yer almıştır. Bu sosyo-demografik değişkenlere göre gencin benlik saygısı düzeyinin farklılaşip farklılaşmadığı incelenmiştir.

Cinsiyete göre bakıldığında erkeklerin (n= 184 Ort: 69.15) kızlara (n= 277 Ort: 70.12) göre benlik saygısı düzeylerinin küçük bir farkla daha düşük olduğu görülmekle birlikte (t= 0.569; p>0.05) anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öğrencinin bulunduğu sınıfa göre 10. ve 11. Sınıflar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (F= 3.014; p<0.05). Annenin eğitim durumuna göre bakıldığında annesi okur-yazar olmayan öğrencilerin benlik saygısı düzeyinin (n= 26; Ort= 65.38) diğer gruplara göre daha düşük olduğu görülmektedir (F= 2.928; p < 0.05). Annenin eğitim durumuna göre benlik saygısı düzeyi en

yüksek olan öğrenci grubu, annesi üniversite mezunu (n= 31; Ort= 79.48) öğrencilerdir. Babanın eğitim durumuna göre bakıldığında üniversite mezunu babası olan öğrencilerin benlik saygısı düzeyinin (n= 90; Ort= 73.47) diğer gruplara göre daha az olduğu görülmektedir (F= 2.843; p< 0.05). Gelir durumuna göre ise gelir durumu arttıkça benlik saygısı düzeyinin arttığı anlaşılmaktadır (r= 0.199 p< 0.001). Sosyal güvence durumu bakımından benlik saygısı incelendiğinde farklı sosyal güvence biçimlerine göre benlik saygısı durumunun farklılık gösterdiği görülmektedir (F= 2.580 p< 0.05). Herhangi bir güvencesi olmayanlar (n= 57; ort= 63.65) ile sosyal güvenceleri Emekli Sandığı olanlar (n= 116; ort= 72.83) arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. En uzun süre yaşadığı yere göre benlik saygısı düzeylerine bakıldığında en uzun süre kentsel kesimde yaşayanların, kırsal alanda yaşayanlardan daha yüksek benlik saygısı düzeyine sahip olduğu anlaşılmaktadır (t= -2.366 p< 0.05). Disiplin cezası alma durumuna göre öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri açısından fark önemli bulunmamıştır. Ancak sınıfta kalma durumu bakımından kalan öğrencilerin (t= 2.425 p< 0.05) benlik saygılarının daha

düşük olduğu görülmüştür. Aynı biçimde not ortalaması açısından benlik saygısı düzeylerine bakıldığında not ortalaması arttıkça yani öğrenci başarılı oldukça benlik saygısı düzeyi artmaktadır ($r = 0.153$ $p < 0.01$).

Tablo 4'de öğrencilerin sosyal desteğe sahip olma durumlarına göre benlik saygısı düzeyleri incelenmiştir. Araştırmada sosyal destek empatik sosyal desteğe, bilgilendirici sosyal desteğe, maddi sosyal desteğe, araçsal sosyal

desteğe, güvence veren sosyal desteğe ve herhangi bir türde sosyal desteğe sahip olup olmama durumu olarak ele alınmıştır.

Tablodan da anlaşılacağı üzere empatik sosyal desteği olan ($n=389$; $ort= 71.64$) öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri bu tür desteğe sahip olmayan öğrencilere ($n= 72$; $ort= 59.44$) göre daha yüksektir. Her iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t= -5.470$; $p < 0.001$). Bilgilendirici sosyal desteği olan ($n=368$;

Tablo 4: Sosyal Destek Alanlarına Göre Benlik Saygısı

Sosyal destek alanları	Benlik Saygısı			
	n	Ort	SD	İstatistik
Empatik Sosyal Destek				
Yok	72	59.44	21.58	$t = -5.470^{***}$
Var	389	71.64	16.49	
Bilgilendirici Sosyal Destek				$t = -6.709^{***}$
Yok	93	59.10	18.19	
Var	368	72.42	16.83	
Maddi Sosyal Destek				$t = -2.801^*$
Yok	138	66.17	19.42	
Var	321	71.25	17.08	
Araçsal Sosyal Destek				$t = -3.997^{***}$
Yok	227	66.33	19.12	
Var	230	72.92	16.04	
Güvence Veren Sosyal Destek				$t = -6.824^{***}$
Yok	77	57.61	20.66	
Var	383	72.19	16.30	
Herhangi Türde Bir Sosyal Destek				$t = -3.497^{***}$
Yok	20	56.20	20.29	
Var	441	70.35	17.58	

* $p < 0.05$

*** $p < 0.001$

ort= 72.42) öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri bu tür desteğe sahip olmayan öğrencilere (n=93; ort= 59.10) göre daha yüksektir. Her iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (t= -6.709; p< 0.001). Maddi sosyal desteği olan (n= 321; ort= 71.25) öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri bu tür desteğe sahip olmayan öğrencilere (n=138; ort= 66.17) göre daha yüksektir. Her iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (t= -2.801; p < 0.05). Araçsal sosyal desteği olan (n=230; ort= 70.92) öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri bu tür desteğe sahip olmayan öğrencilere (n=227; ort= 66.33) göre daha düşüktür. Her iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (t= 3.997; p< 0.001).

SONUÇ

Bireyin kendisine olan bakış açısı ve bununla bağlantılı olarak çevresiyle olan ilişkileri doğrudan benlik saygısı kavramıyla ilgilidir. Kişinin kendisine verdiği değer, çevresine verdiği değeri de şekillendirir.

Günümüzde okullarda artarak yaşanan şiddet ve madde bağımlılığı gibi olumsuz olaylar göz önüne alındığında "değer" kavramının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bireyin kendisine ve çevresine değer vermesi, başka bir ifadeyle benlik saygısının yüksek olması yaşama pozitif bakış ve olumlu iletişimi de beraberinde getirecektir. Bu nedenle okullarda benlik saygısını değerlendirmeye yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi, uygulamaya dönük pozitif sonuçlar doğurabilir.

Bu bağlamda bu çalışma, öğrencilerin benlik saygısı düzeylerini farklı bir boyut daha katarak, sosyal destek çerçevesinde inceleme amacındadır. Araştırmanın temel bulguları aşağıdaki gibidir:

Erkeklerin benlik saygısı düzeylerinin kızlara göre küçük bir farkla daha düşük olduğu görülmektedir. Büyükşahin Çevik ve Atıcı'nın (2009:345) lise öğrencileriyle gerçekleştirdiği benzer bir çalışmada Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri'nin alt ölçekleri açısından kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Toplam ölçek puanları açısından da böyle bir farkın olmadığı anlaşılmıştır. Mullis ve Normandin de (1992) ergenlerde cinsiyet ile benlik saygısının gelişimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ancak ailenin gelir durumunun, eğitim düzeyinin ve sosyoekonomik statüsünün önemli bir etken olduğunu bulmuşlardır (akt; Büyükşahin Çevik ve Atıcı, 2009:348).

Konuyla ilgili yapılan diğer bir araştırmaya göre (Uyanık Balat ve Akman, 2004: 178) ise örneklem grubunu oluşturan lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre benlik saygısı puan ortalamaları arasında fark anlamlı bulunmamıştır. Lise öğrencilerinin benlik saygısı, sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermemektedir. Sosyo-ekonomik düzey ile benlik saygısı puan ortalamaları arasında fark bulunmamıştır

Annesi okuryazar olmayan öğrencilerin benlik saygısı düzeyi, diğer gruplara göre daha düşüktür. Annenin eğitim durumuna göre benlik saygısı düzeyi en yüksek olan öğrenci grubu, annesi üniversite mezunu öğrencilerdir. Üniversite mezunu babası olan öğrencilerin benlik saygısı düzeyi diğer gruplara göre nispeten daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgunun, öğrencilerle daha çok annelerin ilgilenmesiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Kardeş sayısı arttıkça benlik saygısı puanının arttığı gözlenmiştir. Gelir durumu arttıkça benlik saygısı düzeyinin arttığı

anlaşılmaktadır. En uzun süre kentsel kesimde yaşayanların, kırsal alanda yaşayanlardan daha yüksek benlik saygısı düzeyine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Oturulan konut durumunun öğrencilerin benlik saygısı düzeyi üzerinde bir farklılık yaratmadığı anlaşılmaktadır. Konut durumuyla ilgili olarak kendine ait bir odası olmayan gençlerin benlik saygısı düzeyinin daha düşük olduğu görülmektedir. Sınıfta kalma durumu bakımından kalan öğrencilerin benlik saygılarının daha düşük olduğu görülmüştür. Aynı biçimde not ortalaması açısından benlik saygısı düzeyine bakıldığında not ortalaması arttıkça yani öğrenci başarılı oldukça benlik saygısı düzeyi artmaktadır.

Öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri sosyal destek alma durumuna göre incelendiğinde sosyal desteğin benlik saygısı düzeyini yükseltme yönünde olumlu etki yarattığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda empatik, bilgilendirici, maddi, araçsal ve güvence veren sosyal destekleri olan öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri bu türlerde desteğe sahip olmayan öğrencilere göre daha yüksektir.

Tüm bulgular benlik saygısının pek çok farklı konuyla ilgili olduğunu göstermektedir. Konunun sosyo-ekonomik koşullar, aile gibi boyutlarla bağlantısı, uygulamada da çok boyutlu bir yaklaşımın önemini ortaya koymaktadır. Konu bu açıdan okul sosyal hizmeti alanıyla doğrudan ilişkilidir.

Günümüzde okullardaki sistem öğrencilerin sorunları konusunda çok boyutlu bir yaklaşımı engellemektedir. Okullardaki rehberlik hizmetleri çoğunlukla okul içi hizmetlerle sınırlı kalmakta ve çoğu zaman yetersiz kalmaktadır.

Oysa ki okul hizmeti öğrenciyi çevresi ve ailesiyle bütün olarak değerlendiren uygulamaları öngörmektedir. Bu açıdan okullarda sosyal hizmet faaliyetlerinin artması benlik saygısını da kapsayan pek çok sorunun çözümünde önemli bir adım olabilir. Bunun gerçekleşmesi için ise hiç kuşku yok ki yasal bir zeminin oluşturulması ve okullarda sosyal hizmet uzmanlarının çalışmasını sağlayan bir yapının oluşturulması gerekmektedir. Böylece Amerika ve Avrupa örneklerinde olduğu gibi sosyal hizmet uzmanı, psikolog, öğretmen ve benzeri pek çok meslek elemanının ekip anlayışı içerisinde bütüncül bir bakış açısıyla okullarda uygulama gerçekleştirdikleri bir model oluşabilir.

KAYNAKLAR

- Barker, R.L. (1999) *Social Work Dictionary*. Washington DC, NASW Press.
- Büyükşahin Çevik, G. Atıcı, M. (2009) "Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Ulusallararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6,2. 339-352.
- Coopersmith, S. (1967) *The Antecedents of Self Esteem*. San Francisco, CAA, Freeman.
- Coopersmith, S. (1981) *Coopersmith Self-Esteem Inventory (school form)*. San Diego, CA, Consulting Psychology Press.
- Coopersmith, S. (1986) *Self-esteem Inventories*. Palo Alto, CA, Consulting Psychologists Press.
- Dryfoos, J. G. (1998) *Safe Passages: Making it Through Adolescence in a Risky Society*. New York, Oxford University Press.
- DuBois, D., Lockerd, E., Reach, K. and Parra, G. (2003) "Effective Strategies for Esteem-Enhancement: What Do Young Adolescents Have to Say?" *The Journal of Early Adolescence*, 23.

- Duman, N. (2000) "Ankara Liselerinde Çe- teye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti", H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Dok- tora Tezi, Ankara.
- Forney, S. W., Forney, C. J. and Crutsinger, C. (2005) "Gender, Delinquent Status, and Social Acceptance as Predictors of The Global Self-Esteem of Teens". *Family and Consumer Sciences Research Journal* 33; 208.
- Judge, T., Erez, A. and Bono, J. (1998) "The Power of Being Positive: The Relation Between Positive Self-Concept and Job Performance". *Human Performance*, 11 (2/3).
- Harter, S. (1990) *Causes, Correlates and The Functional Role of Global Self-Worth: a Life-Span Perspective. Competence Considered*. New Haven, CT, Yale University Press.
- Herz, L. and Gullone, E. (1999) "The Relationship Between Self-Esteem and Parenting Style: A Cross-Cultural Comparison of Australian and Vietnamese Australian Adolescents". *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30.
- Moran, M. and DuBois, D. (2002) "Relation of Social Support and Self-Esteem to Problem Behavior: Investigation of Differing Models". *The Journal of Early Adolescence*, 22.
- Mullis, A.K., Mullis, R.L. ve Normandin, D. (1992) "Cross-Sectional and Longitudinal Comparisons of Adolescent Self Esteem", *Adolescence*, c.27, S.105, 51-60.
- Robertson, J. F., & Simons, R. L. (1989) "Family Factors, Self-Esteem and Adolescent Depression". *Journal of Marriage and the Family*, 51, 125-138.
- Rosenberg, M. (1965) *Society and Adolescent Self-Image*. Princeton, NJ, Princeton University.
- Saygın, Y. ve Arslan, C. (2009) "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek, Benlik Saygısı ve Öznel İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi" Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 207 -222.
- Taysi, E. (2000) "Benlik Saygısı, Arkadaş- lardan ve Aileden Sağlanan Sosyal Destek", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tufan, B. (1990) "Benlik Saygısı Kavramı ve Yaşam Boyunca Benlik Saygısının Gelişimi". *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 8 (1-2-3).
- Tufan, B. (1994) *Göçmen İşçilerde İş Kazaları*. Ankara, SSK Yayını.
- Turan, N. ve Tufan, B. (1987) "Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri Üzerinde Geçerlik, Güvenirlik Çalışması", *XIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi*, İstanbul, 14-18 Eylül.
- Uyanık Balat, G. ve Akman, B. (2004) "Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 175-184.